

1.

Вишеградська четвірка: від ідеї до успішного проекту

Віталій Лебедюк

Вишеградська група (також відома як «Вишеградська четвірка» або просто «V4») – ініціатива країн Центральноєвропейського регіону щодо співпраці в низці галузей, що становлять спільний інтерес у межах загальноєвропейської інтеграції. До вишеградської групи належить Чехія, Угорщина, Польща та Словаччина, що розділяють культурні, інтелектуальні цінності та спільні коріння в різних релігійних традиціях, які прагнуть зберегти та посилити.

Назва Вишеградського об'єднання стосується історичної зустрічі 1 листопада 1335 року, коли у вишеградському королівському замку Кароля Роберта угорський, чеський (король Богемії – Іван Люксембург) та польський (Казимир III) правителі на противагу Австрії ухвалили стратегічне рішення щодо розбудови та регулювання північного торгового шляху, щоб посилити як торгово-економічні зв'язки, так і роль регіону загалом.

Щоб зрозуміти причини, що призвели до королівської зустрічі, варто проаналізувати становище відповідних країн на початку XIV століття. Тоді в середньовічній Європі була поширена чорна чума й інші епідемії. Натомість культура лицарства ще повністю розквітала. Для історії XIV сторіччя трьох центральноєвропейських королівств, Чехії, Польщі та Угорщини, характерний прогрес і розвиток, подібно відображений у кожній країні. Однак на початку століття три сусідні королівства зазнали соціальних заворушень. До другої половини століття три лідери зуміли вирішити свої внутрішні конфлікти та створити сильні країни. Причиною

цьому стало те, що в Богемії та Угорщині старі династії вимирали майже одночасно на початку 1300-х років, тоді як у Польщі Владислав I Локетек, який був однією з гілок династії П'ястів, піднявся на престол. В Угорщині, коли лінія династії Арпади закінчилася 1301 року, Карл I Роберт (1301–1342), засновник угорської гілки Анжуйської династії Капетингів, посів королівський престол. Польські й угорські правителі підтримували один одного в боротьбі проти аристократії на своїй території, і цей союз став основоположним елементом центральноєвропейської політики впродовж XIV століття¹. Тодішні виклики, з якими стикалися всі три країни, підштовхнули один одного до усвідомлення своїх відносин.

Незважаючи на те, що Вишеградська зустріч привернула багато уваги, кожна сторона мала тенденцію висвітлювати власні інтереси. Оскільки ця подія стала переломним моментом у польських міжнародних відносинах XIV століття, не дивно, що саме в польській історіографії йшлося про польсько-тевтонські та польсько-чеські відносини. Такі аспекти залишилися поза увагою в працях угорських літописців, натомість Вишеградська зустріч заклала основи економічних альянсів. Це припущення ґрунтувалося на указі Карла I Роберта від 6 січня 1336 р., який регулював торговельні шляхи та митний тариф між Угорщиною та Богемією. Текст указу дає припущення, що Карл I Роберт і Йоган Люксембург ретельно обговорили це питання заздалегідь – найімовірніше, під час Вишеградської зустрічі в листопаді. Цей крок був спробою уникнути беззаперечного права Відня в торговельних відносинах між Німеччиною та Угорщиною на користь Брно. Більше того, міста на території сучасної Словаччини зіграли певну роль в ініціюванні цієї торговельної угоди. Отже, Вишеградська зустріч мала не лише політичний, а й економічний аспект співпраці.

¹ Rácz G. The Congress of Visegrád, *Visegrád 1335*, Bratislava, 2009, pp. 19–29.

Вишеградська декларація 1991 року

15 лютого 1991 року в угорському місті Вишеград² під час зустрічі Президента Чехословацької Республіки Вацлава Гавела, Президента Республіки Польща Леха Валенси та Прем'єр-міністра Угорської Республіки Йозефа Антала була ухвалена Вишеградська декларація про співробітництво між Чеської та Словацькою Федеративною Республікою, Республікою Польща та Угорською Республікою в прагненні до європейської інтеграції. Під час зустрічі було створено історичну арку, яка пов'язувала ідею цієї зустрічі з ідеєю подібної зустрічі, що відбулася там 1335 року.

Підписання Вишеградської декларації 15 лютого 1991 року в трьох однакових оригіналах польською, чеською й угорською мовами

Формування Вишеградської групи було мотивовано низкою чинників:

- бажанням усунути залишки комуністичного блоку в Центральній Європі;
- прагненням подолати наявні соціальні, економічні й духовні аспекти тоталітарної системи;

² Слов'янське походження назви Visegrád означає «високий замок».

- вірою в те, що спільними зусиллями буде легше досягти поставлених цілей, тобто успішно здійснити соціальні перетворення та приєднатися до процесу європейської інтеграції;
- створенням сучасної вільної ринкової економіки та побудою парламентської демократії, повагою до прав і свобод людини;
- близькістю ідей тодішніх керівних політичних еліт.

Ідентичність цілей, а також подібність шляхів їх досягнення у багатьох сферах відображують однакові завдання перед країнами Вишеградської групи. Координація зусиль з урахуванням національних особливостей підвищує шанси на досягнення бажаних цілей і зближує їх реалізацію.

Позитивною основою для інтенсивного розвитку співпраці стали подібні зміни, що відбувалися в цих країнах, їх традиційна, історично сформована система взаємних контактів, культурної та духовної спадщини й спільних коренів релігійних традицій. Різноманітна та багата культурна спадщина цих народів відображає фундаментальні цінності досягнень європейської думки. Взаємний духовний, культурний та економічний вплив упродовж тривалого часу, зумовлений близькістю, сприяв співпраці на основі природно-історичного розвитку.

Підписуючи Вишеградську декларацію, вище керівництво трьох країн зобов'язалося поважати право народів висловлювати власну ідентичність. Воно підкреслило, що національні, етнічні, релігійні й мовні меншини, відповідно до традиційних європейських цінностей та в гармонії з міжнародними документами з прав людини, повинні мати можливість користуватися всіма правами в політичному, соціальному, економічному та культурному житті, а також в освіті.

У єдиній Європі, до якої країни прагнуть інтегруватися, можна зберегти культуру та національний характер, повністю усвідомивши універсальну систему людських цінностей. Систематичне виконання ідеї громадянського суспільства – це ключове питання духовного та матеріального розвитку Центральноєвропейського регіону й неодмінна умова для налагодження взаємовигідного співробітництва з розвиненими країнами та європейськими інституціями.

суспільства людей, які гармонійно співпрацюють один з одним, толерантні один до одного, до окремих сімей, місцевих, регіональних і національних спільнот, вільних від ненависті, націоналізму, ксенофобії та місцевих розбратів. Співпраця націй і громадянських спільнот країн Вишеградської групи потрібна для спільного створення умов, які в кожній країні сприятимуть розвитку демократичної системи на основі поваги до фундаментальних прав і свобод людини, економічних свобод, верховенства права, толерантності, духовних і культурних традицій та поваги до моральних цінностей.

Повна інтеграція в європейську політичну, економічну, безпекову і правову систему передбачає від учасників Вишеградської декларації конкретні завдання, які потрібно виконати, аби досягти поставлених цілей. Зокрема, у документі було відзначено, що країни беруть на себе такі практичні кроки:

- гармонізувати свою діяльність для формування співробітництва та тісних контактів із європейськими інституціями та проводити регулярні консультації з питань безпеки;
- створити вільні й безконфліктні зв'язки між громадянами, установами, церквами та громадськими організаціями;
- розвивати економічне співробітництво, основане на принципах вільного ринку та взаємовигідної торгівлі товарами та послугами, при цьому прагнучи створити сприятливі умови для прямої співпраці підприємств із залученням іноземних інвестицій, спрямованих на підвищення економічної ефективності;
- розвивати інфраструктуру між країнами і координувати розвиток своїх енергетичних систем і телекомунікаційних мереж;
- розширити співробітництво в галузі екології;
- створити сприятливі умови для вільного руху інформації, преси й культурних цінностей;
- спільно розвивати багатостороннє співробітництво, щоб забезпечити оптимальні умови для повної реалізації прав національних меншин, які живуть на територіях країн;
- підтримувати взаємовигідне співробітництво зацікавлених органів місцевого самоврядування своїх країн і встановлення субрегіональних контактів.

Сторони, підписані під Вишеградською декларацією, заявили, що їхня співпраця ніяк не буде втручатися або обмежувати їхні відносини з іншими країнами і що вона не буде спрямована проти інтересів будь-якої іншої сторони. Співпраця між країнами буде реалізовуватися через зустрічі та консультації, що відбуваються на різних рівнях та в різних формах.

Еволюція співпраці у Вишеградській групі. Співпрацю чотирьох центральноевропейських країн умовно можна розподілити на п'ять етапів.

1991–1992 роки – період створення Вишеградської групи. Усі країни-члени задекларували прагнення стати членами Європейського Союзу, сприймаючи інтеграцію в ЄС як ще один крок уперед у процесі подолання штучних розподільчих ліній у Європі через взаємну підтримку. Головною об'єднувальною ідеєю була консолідація зусиль країн Центральної Європи для якнайшвидшої євроатлантичної інтеграції на протипагу так званій можливій “радянській загрозі”. Держави Вишеградської групи активно використовували мережевий потенціал спільних демократичних платформ, створених неурядовими організаціями центральноевропейських країн у Брюсселі, щоб додатково впливати на формування політики ЄС. Отже, цілком зрозуміло, що міждержавна регіональна інтеграція була засобом безпеки, а не ціллю. У цей період Вишеградська група мала найважливіше значення під час переговорів із НАТО та ЄС. У наступні роки інтенсивність співпраці між країнами Вишеградської групи почала послаблюватися через поширеність ідеї про те, що окремі зусилля щодо приєднання до євроатлантичних інтеграційних угруповань будуть більш ефективними.

1993–1998 роки – період стагнації регіональної Вишеградської співпраці. Поглиблена співпраця щодо регіональної інтеграції в економічній і культурній царинах упродовж 1990-х років, а також наявність проблем внутрішніх системних трансформацій так і не дала відчутних результатів. Це пов'язано з неефективним винятково політичним співробітництвом між країнами. Тому цей період можна охарактеризувати як крах ілюзій країн Вишеград-

ської четвірки щодо їх швидкої, майже автоматичної європейської інтеграції.

Важливою подією цього року була зміна структури Вишеградського об'єднання: змінилася конфігурація країн з “трійки” в “четвірку” у зв'язку зі створенням двох незалежних держав: Чеської Республіки та Словацької Республіки. 1 січня 1993 року була проголошена незалежність Словаччини.

Варто виокремити 1994 рік як початок перегонів всередині Вишеградської четвірки на кшталт – хто перший приєднається до ЄС. Досить чітко відбувалися доленосні процеси стратегічного характеру всередині Вишеградського четвірки: це посилення амбіцій Польщі щодо статусу регіонального лідера й самоізоляція Словацької Республіки. Тому, починаючи з 1994 року, певною мірою помітні перші симптоми конфронтації з-поміж учасників Вишеградського об'єднання. Ці проблеми виявилися і в організаційному плані, адже серйозні зустрічі стали відбуватися лише з питань безпеки, всі інші мали протокольний, формальний характер.

1998–1999 роки – період відродження Вишеградської співпраці. Активізація регіональної кооперації бере свій початок від запрошення Словаччини до активної співпраці у Вишеградській групі, що офіційно зробив прем'єр-міністр Чехії 11–12 вересня 1998 року на засіданні Центральноєвропейської асоціації вільної торгівлі (Central European Free Trade Agreement). Це де-факто визначило й реорганізувало Вишеградську четвірку. Важливою подією цього періоду було те, що країни Вишеградської групи підтримували євроатлантичну інтеграції Словаччини після зміни в Словацькій Республіці внутрішньополітичної ситуації.

Про своєрідне відродження Вишеградського об'єднання може свідчити саміт 14 травня 1999 року в Братиславі. За результатами саміту було схвалено конкретний план дій у восьми напрямках співпраці (зовнішня політика, внутрішні питання, культурні програми, спортивна та молодіжна співпраця, наука і технології, навколишнє середовище, інфраструктура, транскордонне співробітництво), а також змінено стратегію з питань безпеки. Важливо підкреслити, що саме з 1999 року до змін 2002 року керівну роль виконували прем'єр-міністри країн Вишеградської четвірки.

Зміст вишеградської співпраці 14 травня 1999 року.

Зовнішня політика. На шляху до збереження вишеградського регіонального профілю задекларовано такі кроки: консультації за потреби, виступи з питань спільного інтересу, відбуваються через регулярні зустрічі послів Вишеградської четвірки; регулярні зустрічі та консультації експертів (на дво-, три- або чотиристоронній основі); обмін інформацією про довготермінові стратегії та концепції зовнішньої політики, політики безпеки та оборони, обмін думками щодо стабільності та безпеки Центрального та Східноєвропейського регіону; обмін інформацією та консультації щодо конкретних регіональних криз; передавання досвіду щодо підготовки до членства та вступу до НАТО, можливих сфер і форм співпраці для підтримки амбіцій Словаччини щодо вступу; подальший розвиток співпраці в межах Ради євроатлантичного партнерства та програми НАТО “Партнерство заради миру”; особливий наголос на роль програми “Партнерство заради миру” в розвитку регіонального співробітництва; передача досвіду щодо комунікаційної стратегії та методів, що стосуються вступу до НАТО та ЄС; взаємний обмін досвідом інтеграції до ЄС (про позиції в підготовці до переговорів щодо вступу й імплементації *acquis communautaire*).

Внутрішні питання. Співпраця в прикордонних та імміграційних сферах у контексті вступу до ЄС передбачає: консультації з питань, що стосуються Шенгенської угоди; гармонізація боротьби з нелегальною міграцією, транспортуванням та розповсюдженням незаконних наркотиків, контрабандою зброї, організованою злочинністю та тероризмом; обмін думками під час підготовки законодавства у цій сфері.

Культурні програми. Передбачено проведення таких заходів: транскордонні фестивалі, спектаклі та спільні виставки молодих художників, чинні творчі табори, підтримка журналістики, зосередженої на центральноєвропейській проблематиці; створення переліку наявних національних подій, відкритих для участі інших країн-членів Вишеградської четвірки; співробітництво в галузі освіти дипломатів і державних службовців із перспективою створення спільного навчального закладу (наприклад, дипломатичної

академії); заснування Вишеградської премії з нагоди вшанування персонажів і всіх установ, які зробили значний внесок для сприяння співпраці між державами регіону Центрально-Східної Європи; вирішення проблем прав людини та співпраця з громадськими організаціями; охорона культурної спадщини; започаткування стипендій та винагород для конкурсних есе, присвячених Центральній Європі; створення загальної домашньої сторінки Вишеградської групи в Інтернеті; кроки на шляху заснування загальної телевізійної програми, пов'язаної з вишеградськими питаннями на національних телеканалах; кроки до створення спільного фонду для фінансування заходів у галузі освіти, культури та спорту.

Спортивна та молодіжна співпраця. Реалізація цієї політики передбачає підтримку контактів молоді, особливо серед шкіл і містечок; започаткування програм обміну для спортивних експертів; підтримка участі спортсменів-інвалідів в обмінних таборах, конференціях, спільному чемпіонаті.

Наука і технології. Сприяння науково-технічним контактам, передавання досвіду та підготовка спільних проектів для участі в п'ятій Рамковій програмі ЄС із досліджень і технологій з метою реалізації регіонального співробітництва.

Навколишнє середовище. Можливості співробітництва в галузі охорони навколишнього середовища передбачають: обмін інформацією про довготермінові стратегії та проекти для сталого розвитку й інших питань, пов'язаних із навколишнім середовищем; питання безпеки щодо ядерної енергії; питання, що стосуються прикордонних вод і запобігання повеням; координація в будівництві обладнання для перероблення відходів; створення системи моніторингу й обміну інформацією про транскордонне переміщення відходів; співробітництво в підготовці та створенні охоронного ландшафту в регіонах поблизу загальних кордонів.

Інфраструктура. Можливості узгодження інфраструктурних розробок, телекомунікацій, транспорту та систем електропостачання передбачає: обмін інформацією про стратегії та проекти довготермінової інфраструктури; співробітництво в цільовій групі Оцінки потреб транспортної інфраструктури (Transport Infrastructure Needs Assessment), яка дає змогу оцінити потреби в

розвитку транспортної інфраструктури та потреби фінансування країн Центральної та Східної Європи з боку ЄС; обговорення та співробітництво в диверсифікації поставок енергії; співпраця над спільними проектами з розвитку транс'європейської мережі.

Транскордонне співробітництво. Стимулювання транскордонного співробітництва передбачено через використання фондів для підготовки до вступу, інформації та рекомендації щодо спільної участі в програмах ЄС, використання проектів програми “ФАРЕ” (один із трьох фінансових інструментів Європейського Союзу (разом із «САПАРД» та «ІСПА»)) на допомогу країнам-кандидатам із Центральної та Східної Європи в підготовці до вступу в ЄС) у випадку транскордонних програм, обміну досвідом і розроблення спільних досліджень.

Під час саміту було визначено структуру вишеградського міжурядового співробітництва. На регулярній основі повинні відбуватися зустрічі прем'єр-міністрів із координаційним головуванням на ротаційній основі (в порядку Чеська Республіка, Польща, Угорщина, Словаччина) з мандатом на один рік.

Водночас, один раз на рік відбувається офіційна зустріч у країні, що головує, а також один раз на рік неофіційна зустріч (перша відбулася в жовтні 1999 року в Словаччині). Країна, що головує у Вишеградській групі, змінюється щороку в липні.

Співпраця в межах Вишеградської групи базується винятково на принципі періодичних зустрічей представників держав-членів на всіх рівнях (прем'єр-міністри, глави держав, міністри, експерти тощо та ін.). Офіційні саміти прем'єр-міністрів проводяться щорічно. Зустрічі державних секретарів із закордонних справ відбуваються двічі на рік, де обговорюють підготовку зустрічі прем'єр-міністрів, розробляють проекти рекомендацій щодо тактики та стратегії, що мають бути досягнуті у співпраці. Принаймні 4 рази на рік відбувається нарада послів у співпраці з владою країни, що головує. Мета таких зустрічей – це стан вишеградської співпраці.

Головування країн Вишеградської четвірки

Рік	Країна	Рік	Країна
1991/1992	Чехословаччина	2005/2006	Угорщина
1992/1993	Польща	2006/2007	Словаччина
1993/1994	Угорщина	2007/2008	Чехія
1994/1995	Словаччина	2008/2009	Польща
1995/1996	Чехія	2009/2010	Угорщина
1996/1997	Польща	2010/2011	Словаччина
1997/1998	Угорщина	2011/2012	Чехія
1998/1999	Словаччина	2012/2013	Польща
1999/2000	Чехія	2013/2014	Угорщина
2000/2001	Польща	2014/2015	Словаччина
2001/2002	Угорщина	2015/2016	Чехія
2002/2003	Словаччина	2016/2017	Польща
2003/2004	Чехія	2017/2018	Угорщина
2004/2005	Польща	2018/2019	Словаччина

Передбачено, що вишеградське співробітництво не розвиватиметься лише між урядами, але буде також заохочувати такі форми співробітництва, як наради глав держав, регулярне спілкування між парламентами, інтенсивні контакти з громадянським суспільством та ін.

Вишеградська група співпрацює з іншими регіональними органами, а також із окремими країнами регіону та за її межами на спеціальній і регулярній основі. Країни Бенілюксу, Рада міністрів Північної Європи, країни Східного партнерства ЄС та Західні Балкани належать до пріоритетів Вишеградської четвірки.

З початку діяльності Вишеградської групи в основу закладено зусилля, спрямовані на розвиток і зміцнення регіонального співробітництва у військово-оборонному контексті. Вишеградська група стала платформою для політичних консультацій із питань, пов'язаних із безпекою та оборонною тематикою, зосереджуючи увагу на стимулюванні співпраці в різних сферах, що мають загальний інтерес, таких як розвиток спільного потенціалу, сумісність збройних сил Вишеградської четвірки (освіта, навчання та тренування) та оборонної промисловості (спільні закупівлі). Однак, сама перша зустріч на рівні міністрів оборони у форматі

Вишеградської четвірки відбулася лише 4 листопада 1999 року в м. Перемишль (Польща).

2000-2004 роки – період активізації дій країн Вишеградської четвірки у виконанні критеріїв щодо їхнього членства в ЄС. Характерним для цього періоду є динамізм системної трансформації в кожній із країн Вишеградської четвірки та посилення співпраці між ними (особливо повчальним для України є досвід системної трансформації та “навздогінної” європейської інтеграції Словаччини).

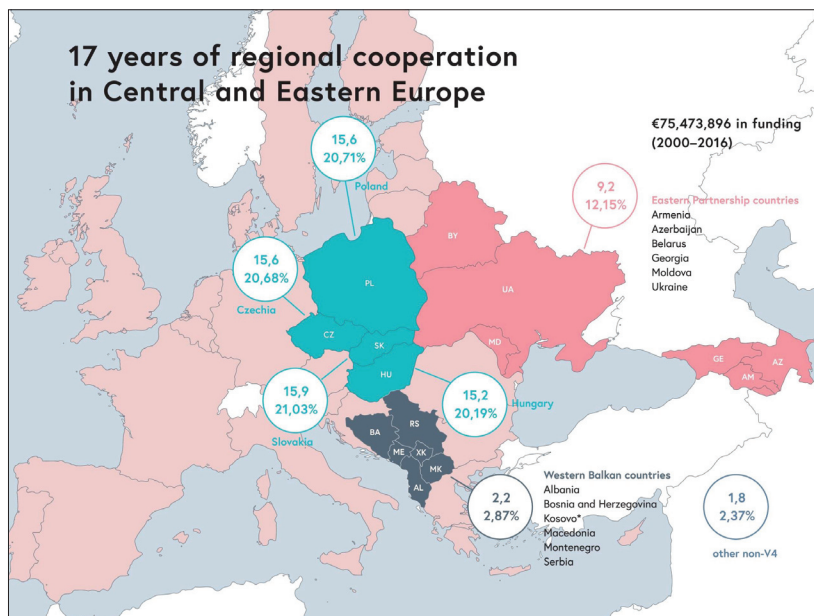
Під час саміту 29 червня 2002 року в місті Естергом (Угорщина) прем'єр-міністри країн Вишеградської групи схвалили Додаток до Змісту Вишеградської співпраці, затвердженого 14 травня 1999 року на саміті в Братиславі. Відповідно до нього, країни Вишеградської групи головують на регулярній і ротаційній основі на рівні президентів країн (у порядку Чеська Республіка, Польща, Угорщина, Словаччина) з мандатом на один рік. Роль президентства базовано на таких принципах.

У зовнішніх справах: якщо пропозицію буде зроблено під час засідання вищого рівня у форматі V4 + 1, таку ініціативу спочатку розглянуть країни Вишеградської групи, а потім її презентує третій країні країна, що головує у Вишеградській групі; такий механізм застосовуватимуть і для зустрічей на нижчих рівнях, або експертних переговорах у форматі V4 + 1.

У внутрішніх справах: експертні переговори (наприклад, на рівні департаментів окремих міністерств) може будь-коли скликати будь-яка країна V4; експертні переговори не повинні відбуватися в країні, що головує; міністерства організують співпрацю між окремими міністерствами.

Країна, що головує, на початку свого мандату розробляє документ, узагальнює пріоритети свого головування та закликає експертні консультації щодо цього документа. Документ містить частину, присвячену запланованому міжвідомчому співробітництву, у розробленні якого будуть брати участь усі сторони. Прем'єр-міністри на рівні власних зустрічей оцінюють результати впровадження документа та ухвалюють відповідні політичні рішення у тих випадках, коли це потрібно. Виконання таких рішень оцінюють на наступному саміті.

Цікаво, що Вишеградське співробітництво ніяк не інституалізоване, а базоване винятково на принципі періодичних нарад представників на різних рівнях (від зустрічей високого рівня прем'єр-міністрів і голів держав до експертних консультацій). Єдиною організацією на платформі Вишеградського співробітництва є Міжнародний вишеградський фонд, створений 2000 року для підтримки розвитку співробітництва в галузі культури, наукового обміну, досліджень, освіти, обміну студентами, розвитку транскордонного співробітництва та сприяння розвитку туризму. Здебільшого фонд фінансує діяльність неурядових організацій та окремих громадян. Окрім грантових програм, фонд надає індивідуальні стипендії, які сприяють обміну думками в регіоні V4 і сусідніх країнах.

Підтримка ініціатив Міжнародним вишеградським фондом

Щорічні внески до Міжнародного вишеградського фонду зростають. Під час саміту прем'єр-міністрів 12 травня 2004 року

вмісті Кромержиж (Чехія) було збільшено видатки на суму 3 млн. євро на рік, починаючи з 2005 року. Починаючи з 2006 року, на 3,2 млн. євро на рік, з 2007 року – на 5 млн. євро, з 2009 року – на 6 млн. євро, з 2012 року – на 7 млн. євро та з 2014 року – на 8 мільйонів євро.

Фактично, за тринадцять років спільної співпраці країнам Вишеградської групи вдалося синхронно досягти поставленої цілі. 2004 року країн Вишеградської четвірки досягли принципово важливого етапу в розвитку об'єднання та набули повноправного членства в Європейському Союзі.

2004 – до сьогодні – період динамічного розвитку та співпраці у форматі “V4+”.

Проте потенціал регіонального співробітництва не був повністю використаний. У минулому головним пріоритетом було зосередитися на спільній європейській інтеграції та членстві в НАТО. Приєднання Чеської Республіки, Угорщини та Польщі до НАТО (12 березня 1999 року) та готовність до прискорення словацької інтеграції призвели до більш ефективних консультацій із питань оборони та безпеки серед країн Вишеградської групи. Після того, як Словаччина стала членом НАТО 29 березня 2004 року, інтенсивність співпраці Вишеградської четвірки у сфері оборони зменшилася.

12 травня 2004 року на саміті Вишеградської четвірки в місті Кромержижі (Чехія) прийнято Декларацію про співробітництво країн Вишеградської групи після їхнього вступу до Європейського Союзу. Під час зустрічі зазначено, що основні цілі, викладені у Вишеградській декларації 1991 року, були досягнуті, та оголошено рішучість продовжувати розвивати співпрацю країн Вишеградської групи як держав-членів Європейського Союзу та НАТО. Водночас країни Вишеградської групи вважають їхнє входження до Європейського Союзу та НАТО значним кроком до об'єднання Європи та історичної віхи на шляху демократичних перетворень, інтеграційних зусиль та взаємної співпраці. Інтеграція країн Вишеградської групи в європейські та євроатлантичні структури відкриває нові можливості та створює нові виклики для подальшої співпраці з питань, що становлять спільний інтерес. Основний

лейтмотив саміту можна звести до двох тез: активізація співпраці не з членами Вишеградської групи в так званому форматі V4+ та передача інтеграційного досвіду й підтримка сусідів, що бажають увійти до складу ЄС.

Під час зустрічі було задекларовано продовжувати зосереджуватися на регіональних заходах та ініціативах, спрямованих на зміцнення ідентичності Центральноєвропейського регіону. У цьому контексті співпраця має бути заснована на конкретних проєктах і підтримувати гнучкий і відкритий характер. Країни Вишеградської групи рішуче налаштовані спільно сприяти виконанню цілей і завдань Європейського Союзу та успішно продовжувати європейську інтеграцію. Вони знову заявили про свою прихильність до процесу розширення Європейського Союзу та готові допомагати країнам, що прагнуть членства в ЄС, шляхом обміну та передачі своїх знань і досвіду. Країни Вишеградської групи також готові використовувати свій унікальний регіональний та історичний досвід і сприяти формуванню та реалізації політики Європейського Союзу щодо країн Східної та Південно-Східної Європи. Вишеградська четвірка чітко зазначила, що прагне тіснішої співпраці з найближчими партнерами в Центральноєвропейському регіоні та готова співпрацювати в конкретних галузях, що становлять спільний інтерес, з іншими регіональними групами в Європі, а також із третіми країнами та міжнародними організаціями.

Створення Вишеградської групи стало важливою подією в сучасній історії країн Центральноєвропейського регіону. Це значно сприяло подоланню розподілу Європи, нав'язаної після Другої світової війни, й інтеграції країн у європейські та євроатлантичні структури.

На сьогодні Вишеградська група є визнаним символом успішних політичних та економічних перетворень, а в багатьох сферах – моделлю регіональної співпраці. Країни Вишеградської групи стали відповідальними партнерами в Європі в упровадженні ключових пріоритетів і програм ЄС, і завдяки своєму внеску й надалі сприятимуть процесам політичної та економічної інтеграції в Європі, беручи до уваги ЄС і розширення НАТО.

Під час саміту в Братиславі 15 лютого 2011 року було акцентовано на особливій ролі Міжнародного вишеградського фонду як прикладі підтримки різних громадських, культурних, наукових, освітніх та інноваційних проектів.

Підтверджуючи свою рішучість продовжувати та розвивати взаємне співробітництво, спрямоване на створення міцної, стабільної та демократичної Європи та зміцнення її позицій на світовій арені в інтересах миру та сталого розвитку, Вишеградська четвірка має намір:

- активно сприяти сильній Європі та реалізовувати проекти, спрямовані на зміцнення єдності та підвищення конкурентоспроможності V4 та ЄС у глобальному контексті, щоб подолати наслідки світової фінансової та економічної кризи;

- активно виступати за дотримання принципів, що зміцнюють внутрішню конвергенцію та зовнішню конкурентоспроможність ЄС, щоби звузити наявні регіональні прогалини та диспропорції в окремих державах-членах;

- наголосити на потребі сприяти європейській енергетичній безпеці шляхом розширення та поглиблення внутрішнього енергетичного ринку та посилення регіональної співпраці V4 в межах ЄС, щоби диверсифікувати маршрути, джерела та постачальників енергоносіїв, розвинути енергетичну інфраструктуру шляхом упровадження газотранспортних мереж Північ-Південь та модернізації нафтогазових мереж;

- сприяти швидкому розвитку транспортної інфраструктури країн-учасниць V4 (автомобільний, залізничний та річковий), щоби розширити можливості для своїх громадян та доступ до транскордонного співробітництва;

- виробити принципи, виражені в цінностях чотирьох свобод, що відкривають нові можливості для працевлаштування, економічного співробітництва, торгівлі, інвестицій і контактів між громадянами. Країни V4 вітають повну лібералізацію доступу до ринків праці в ЄС, завершену 2011 року, і продовжуватимуть підтримувати соціальну й освітню інтеграцію, особливо зважаючи на інтеграцію ромських громад на основі взаємної відповідальності;

- сприяти процесу розширення зони стабільності та демократії, активно сприяти реалізації європейських та євроатлантичних амбіцій країн Східного партнерства та продовжувати підтримувати країни Західних Балкан у їх інтеграції до ЄС та НАТО.

Сучасне міжнародне середовище ставить усе складніші універсальні завдання, що виходять далеко за межі окремих країн. Вишеградська група активно сприяє міжнародним зусиллям у боротьбі з тероризмом, торгівлею людьми та наркотиками, нелегальною міграцією, екстремізмом та іншими загрозами й викликами безпеки, ураховуючи ті, які стосуються кібербезпеки, що ставить під загрозу цінності та свободи громадян.

Вишеградська група стала добре відомим брендом і шанованим партнером. Вона залишається відкритою для співпраці на основі спільних цінностей із країнами й іншими регіональними групами через формат V4 +.

14 жовтня 2013 року глави урядів Вишеградської групи підписали Будапештську спільну заяву щодо посилення співпраці в галузі безпеки й оборони. Міністрам оборони Вишеградської групи було доручено:

- скласти довготермінове бачення спільної стратегії оборонного співробітництва;
- зміцнювати співробітництво щодо підготовки та навчання збройних сил у форматі V4 і проводити спільні військові навчання на щорічній основі;
- вивчити можливості створення основи для поглибленої співпраці з планування на рівні оборони, щоб визначити нові перспективні напрямки оборонного співробітництва між країнами V4.

У березні 2014 року міністри оборони країн V4 підписали три стратегічно важливі документи: довготермінове бачення країн Вишеградської групи щодо поглиблення оборонної співпраці, основи для поглиблення співробітництва в галузі оборонного планування та Меморандум про взаєморозуміння щодо створення V4 EU Battlegroup. Навздогін цьому прем'єр-міністри країн Вишеградської групи зустрілися в Будапешті 24 червня 2014 року та закликали до ще тіснішого співробітництва в галузі оборонного співробітництва. Щоб підтримати результати обговорень і забез-

печити виконання своїх завдань, вони підписали Будапештську декларацію голів урядів Вишеградської групи про нове відкриття оборонного співробітництва у форматі V4 і доручили міністрам оборони V4:

- підготувати План дій оборонного співробітництва V4 та розробити Стратегію тренінгів і вправ під час головування Словаччини у Вишеградській групі;
- вивчити можливість посилення співпраці між оборонними підприємствами V4 в галузі досліджень і розробок;
- вивчити варіанти спільного проекту розроблення та закупівлі універсальної модульної гусеничної платформи;
- дослідити можливості формування постійної модульної сили V4, яка могла б бути використана як Вишеградський внесок у НАТО та сили швидкого реагування ЄС, спираючись на досвід та знання, отримані під час підготовки V4 EU Battlegroup.

Країни-учасниці сприймають свою співпрацю як виклик, але успіх Вишеградської четвірки є кращим доказом їхньої здатності інтегруватися навіть у такі структури, як Європейський Союз і НАТО.

Вишеградська група сьогодні. Нинішню співпрацю в межах Вишеградської четвірки можна охарактеризувати як найбільш чітко проінформовану ініціативу в Центральній Європі. Основою цієї співпраці є взаємні контакти на всіх рівнях – від політичних самітів найвищого рівня до експертних і дипломатичних нарад, до діяльності неурядових асоціацій у регіоні, аналітичних центрів і дослідницьких органів, установ культури або численних мереж фізичних осіб.

Співпраця відбувається через низку спільних проектів, зокрема царинах культури, навколишнього середовища, внутрішньої безпеки, оборони, науки й освіти. Водночас співробітництво в галузі юстиції, транспорту, туризму, енергетики й інформаційних технологій також посилюється. Країни Вишеградської групи прагнуть співпрацювати зі своїми найближчими сусідами, з якими конкретні сфери співробітництва виявляються в спільних інтересах і в напрямку загальноєвропейської інтеграції.

Вишеградську четвірку не було створено як альтернативу зусиллям, спрямованим на всеєвропейську інтеграцію. Її діяльність ніяк не спрямована на ізоляцію або ослаблення зв'язків з іншими країнами. Навпаки, група прагне заохотити оптимальне співробітництво з усіма країнами, зокрема з сусідами, її кінцевий інтерес – демократичний розвиток у всіх частинах Європи. Вишеградська група прагне сприяти побудові архітектури європейської безпеки на основі ефективної, функційно взаємодоповнювальної та взаємопов'язаної співпраці й координації в межах чинних європейських і трансатлантичних інститутів.

Для збереження культурної згуртованості співробітництво в межах Вишеградської групи сприятиме поширенню цінностей у сфері культури, освіти, науки та обміну інформацією. Уся діяльність Вишеградської групи спрямована на зміцнення стабільності в Центральноєвропейському регіоні.

Рекомендована література:

1. *The Future of the Visegrad Group*, edited by Ania Skrzypek and Maria Skóra, Foundation for European Progressive Studies, 2017.

2. *Two Decades of Visegrad Cooperation: Selected V4 Bibliography*, Bratislava: International Visegrad Fund, 2011.

3. *Вишеградская четвёрка в Европейском союзе: дилеммы конвергенции*, отв. ред. Л.Н. Шишелина, Москва: Ин-т Европы РАН, 2017.

4. *Вишеградская Европа: откуда и куда? Два десятилетия по пути реформ в Венгрии, Польше, Словакии и Чехии*, под редакцией д.и.н. Л.Н. Шишелиной, Москва: Издательство «Весь Мир», 2010.